

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BUNGE LA TANZANIA**

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA MIUNDOMBINU

**TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA MIUNDOMBINU
KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA YA UCHUKUZI
KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025 PAMOJA NA MAONI YA
KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA
HIYO KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026**

***[Imetolewa kwa mujibu wa Kanuni 118 (9) ya Kanuni za Kudumu
za Bunge, Toleo la Februari, 2023]***

15 Mei, 2025

YALIYOMO

YALIYOMO	i
ORODHA YA VIELELEZO	ii
VIFUPISHO NA MAANA	iii
SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1 Maelezo ya Awali	1
1.2 Namna Kamati Iliyotekeleza Majukumu Yake	2
SEHEMU YA PILI	3
2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA MWAKA WA FEDHA 2024/2025	3
2.1 Utekelezaji wa Maoni na Ushauri wa Kamati	3
2.2 Makusanyo ya Maduhuli	5
2.3 Mwenendo wa Upatikanaji wa Fedha	5
2.4 Ukaguzi wa Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo	7
2.5 Masuala Mahsusi Yaliyobainika Katika Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2024/2025	14
SEHEMU YA TATU	21
3.0 MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026	21
3.1 Umbile la Bajeti na Vipaumbele vya Wizara	21
3.2 Makusanyo ya Maduhuli	22
3.3 Matumizi ya Kawaida	23
3.4 Bajeti ya Maendeleo	24
SEHEMU YA NNE	26
4.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI	26
4.1 Maoni ya Jumla	26
4.2 Maoni Mahsusi	27
SEHEMU YA TANO	34
5.0 HITIMISHO	34
5.1 Shukrani	34
5.2 Msimamo wa Kamati Kuhusu Hoja	36

ORODHA YA VIELELEZO

- Kielelezo Na. 1** Mchanganuo wa Hali ya Mapokezi ya Fedha za Matumizi ya Kawaida Kufikia Februari, 2025
- Kielelezo Na. 2** Mchanganuo wa Hali ya Mapokezi ya Fedha za Miradi ya Maendeleo Kufikia Februari, 2025
- Kielelezo Na. 3** Ulinganisho wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 na Mwaka wa Fedha 2025/2026
- Kielelezo Na. 4** Ulinganisho wa Makadirio ya Makusanyo Kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 na Mwaka wa Fedha 2025/2026
- Kielelezo Na. 5** Ulinganisho wa Fedha za Matumizi ya Kawaida Kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 na Mwaka Wa Fedha 2025/2026
- Kielelezo Na. 6** Ulinganisho wa Bajeti ya Maendeleo Kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 na Mwaka wa Fedha 2025/2026

VIFUPISHO NA MAANA

ATCL	Kampuni ya Ndege Tanzania
CCECC	China Civil Engineering Construction Corporation
CGR	Cape Gauge Railway
DMI	Chuo cha Bahari Dar Es Salaam
LATRA	Mamlaka ya Udhubiti wa Usafiri Ardhini
MGR	Meter Gauge Railway
NIT	Chuo cha Taifa cha Usafirishaji
SGR	Standard Gauge Railway
SINOTASHIP	Kampuni ya Meli ya Tanzania na China
TAA	Mamlaka ya Viwanja vya Ndege
TASAC	Shirika la Uwakala wa Meli Tanzania
TASHICO	Kampuni ya Huduma za Meli
TAZARA	Mamlaka ya Reli ya Tanzania na Zambia
TCAA	Mamlaka ya Usafiri wa Anga
TMA	Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania
TPA	Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania
TRA	Mamlaka ya Mapato Tanzania

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

1.1 Maelezo ya Awali

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa **Kanuni ya 118 (9)** ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu Kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya **Fungu 62 – Wizara ya Uchukuzi** kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 pamoja na Maoni ya Kamati Kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi matakwa yaliyokusudiwa na Kanuni ya 118 (9) na bila kuathiri masharti yanayopatikana katika Kanuni ya 142, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu zifuatazo: -

- a) Sehemu ya Kwanza ni Utangulizi ambayo inaeleza kuhusu Muundo wa Taarifa pamoja na namna Kamati ilivyotekeleza majukumu yake;
- b) Sehemu ya Pili inahusu Uchambuzi wa Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 kwa kutathimini makusanyo ya maduhuli, mwenendo wa upatikanaji wa fedha, utekelezaji wa miradi ya maendeleo na uzingatiaji wa ushauri na maoni ya Kamati;
- c) Sehemu ya Tatu inahusu Uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026;

d) Sehemu ya Nne ni majumuisho ya maoni na ushauri wa Kamati; na

e) Sehemu ya Tano ni Hitimisho.

1.2 Namna Kamati Iliyotekeleza Majukumu Yake

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu hutekeleza majukumu yake kwa kuzingatia masharti mbalimbali yaliyocainishwa katika Katiba, Sheria mbalimbali pamoja na Kanuni za Kudumu za Bunge.

Mheshimiwa Spika, katika kufanyia kazi utekelezaji wa Bajeti ya **Fungu 62 - Wizara ya Uchukuzi** kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026, Kamati ilifanya yafuatayo: -

- a) Kupokea taarifa na kukagua utekelezaji wa miradi ya maendeleo iliyotengewa fedha katika Mwaka wa Fedha 2024/2025 (Kanuni ya 117 (1));
- b) Kujadili utekelezaji wa Bajeti ya Wizara pamoja na taasisi zake kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025;
- c) Kupokea na kufanya uchambuzi wa Randama ya Wizara (Kanuni ya 115 (1)); na
- d) Kuchambua Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara pamoja na taasisi zake kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA MWAKA WA FEDHA 2024/2025

2.1 Utekelezaji wa Maoni na Ushauri wa Kamati

Mheshimiwa Spika, katika Mkutano wa Bunge uliojadili Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025, Kamati ya Kudumu ya Bunge iliwasilisha Maoni yake kuhusu Bajeti ya **Fungu 62 – Wizara ya Uchukuzi** ili kutimiza masharti yaliyowekwa na Kanuni ya 118 (9).

Mheshimiwa Spika, napenda kulijulisha Bunge lako kwamba, kwa sehemu kubwa Serikali imeyafanyia kazi maoni na ushauri uliotolewa na Kamati.¹ Moja kati ya masuala yaliyotekelezwa kikamilifu, ni kwa kuhakikisha kwamba, huduma rasmi za usafiri wa treni katika reli ya SGR kati ya Dar es Salaam na Dodoma zinaanza ili kutoa huduma kwa wananchi na kuongeza pato la Serikali.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuanza uendeshaji wa treni za SGR kwa safari kati ya Dar es Salaam na Morogoro zilizoanza tarehe 14 Juni, 2024, pamoja na safari kati ya Dar es salaam na Dodoma ambazo zilianza tarehe 25 Julai, 2024. Kamati inatambua na kuthamini hatua hiyo, ambayo imechangia urahisi wa

¹ Randama ya Mpango na Bajeti ya Fungu 62 – Wizara ya Uchukuzi kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 Uk. 3 - 13

usafirishaji wa abiria kati ya mikoa ya Dar es Salaam, Pwani, Morogoro na Dodoma.

Mheshimiwa Spika, suala lingine ambalo limefanyiwa kazi kwa kiwango cha kuridhisha, ni kwa Serikali kutenga bajeti maalum kwa ajili ya mradi wa ujenzi wa Chuo cha Usafiri wa Anga (CATC). Kamati imeridhishwa na inapongeza hatua ambazo Serikali imechukua kwa kubajeti **Sh. Bilioni 78** ambapo katika Mwaka wa Fedha 2024/2025 **Sh. Bilioni 23.2** zimetengwa kwa ajili ya kuanza mradi huo.

Mheshimiwa Spika, kwa upande mwingine, baadhi ya maoni na ushauri uliotolewa na Kamati hayakufanyiwa kazi kwa ukamilifu na kwa sababu hiyo Kamati inapenda kuweka msisitizo kuhusu umuhimu wa utekelezaji wake. Kwa mfano, Serikali ilishauriwa kuchukua hatua thabiti na za haraka ili kuhakikisha kwamba Usafiri wa Meli katika Ziwa Tanganyika unaimarishwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitaarifiwa kwamba, hadi kufikia Februari, 2025, ukarabati wa meli ya **MT. Sangara** ulikuwa umefikia **asilimia 98** na kwamba Mkandarasi alikuwa anasubiriwa kukabidhi meli. Kwa upande wa **MV Liemba**, ukarabari wake ulianza tarehe 13 Julai, 2024 baada ya mkandarasi kulipwa malipo ya awali, ambapo hadi kufikia Februari, 2025, utekelezaji wake ulikuwa umefikia **asilimia 15**, na kwa upande wa **MV Mwongozo**, ukarabati wake ulikuwa haujaanza.

Mheshimiwa Spika, pamoja na jitihada hizo za Serikali, Kamati hairidhishwi na kasi ya utekelezaji wa ushauri huu kwa kuwa changamoto ya usafiri katika Ziwa Tanganyika imekuwa ya muda mrefu. Kwa muktadha huo, ni vema Serikali ikaweka mkazo wa utekelezaji wa ushauri huo kwa haraka zaidi ili usafiri wa maji katika ziwa hilo uwe wa uhakika na wenye tija.

2.2 Makusanyo ya Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2024/2025 **Fungu 62 - Wizara ya Uchukuzi** pamoja na taasisi zake iliidhinishiwa kukusanya maduhuli ya jumla ya **Shilingi 3,310,021,435,500**. Hadi kufikia Februari, 2025 makusanyo yalikuwa ni **Shilingi 1,695,043,812,011.58** sawa na **asilimia 51.21** ya lengo.

Mheshimiwa Spika, kwa wastani, mwenendo wa makusanyo ya maduhuli ni wa kuridhisha.

2.3 Mwenendo wa Upatikanaji wa Fedha

2.3.1 Matumizi ya Kawaida

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2024/2025, **Fungu 62 – Wizara ya Uchukuzi** ilitengewa **Shilingi 114,744,476,000** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Fedha hizo zinajumuisha **Shilingi 86,661,930,000** za Mishahara ya

Watumishi (P.E.) na **Shilingi 28,082,546,000** za Matumizi Mengineyo (O.C.).

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari, 2025 jumla ya fedha za matumizi ya Kawaida zilizotolewa ni **Shilingi 81,510,144,771.45** sawa na **asilimia 71.04** ya bajeti yote ya Matumizi ya Kawaida iliyotengwa kama ambavyo **Kielelezo Na. 1** kinaonesha. Kati ya fedha hizo zilizotolewa, **Shilingi 27,579,944,896.17** ni fedha za Matumizi Mengineyo (O.C.) sawa na **asilimia 98.21** ya Bajeti yote ya Matumizi Mengineyo iliyotengwa na **Shilingi 53,930,199,875.28** ni Mishahara (P.E.) sawa na **asilimia 62.23** ya Bajeti yote ya mishahara iliyotengwa.

KIELELEZO NA. 1 – MCHANGANUO WA HALI YA MAPOKEZI YA
FEDHA ZA MATUMIZI YA KAWAIDA KUFIKIA FEBRUARI, 2025

BAJETI	MAKADIRIO 2024/2025	MAPOKEZI FEBRUARI, 2025	%
MISHAHARA (P.E.)	86,661,930,000	53,930,199,875.28	62.23%
MATUMIZI MENGINEYO (O.C.)	28,082,546,000	27,579,944,896.17	98.21%
JUMLA KUU	114,744,476,000	81,510,144,771.45	71.04%

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kutoa fedha za matumizi ya kawaida kwa kiwango kinachoridhisha.

2.3.2 Fedha za Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Bajeti ya Maendeleo, Kamati imebaini kwamba, hadi kufikia Februari, 2025, kati ya **Shilingi 2,614,931,941,000** zilizotengwa kuteleza miradi, Wizara ilikuwa imepokea **Shilingi 910,278,902,672** sawa na **asilimia 34.81** ya Makadirio. **Kielelezo Na. 2** kinatoa mchanganuo wa hali ya mapokezi ya fedha za Bajeti ya Maendeleo.

KIELELEZO NA. 2 – MCHANGANUO WA HALI YA MAPOKEZI YA FEDHA ZA MIRADI YA MAENDELEO KUFIKIA FEBRUARI, 2025

BAJETI YA MAENDELEO	MAKADIRIO 2024/2025	MAPOKEZI KUFIKIA FEBRUARI, 2025	%
FEDHA ZA NDANI	2,524,369,202,000	899,465,783,861	35.63%
FEDHA ZA NJE	90,562,739,000	10,813,118,812	11.94%
JUMLA KUU	2,614,931,941,000	910,278,902,672	34.81%

Mheshimiwa Spika, Kamati haikuridhishwa na hali ya mapokezi ya fedha za maendeleo kwa kuwa inaathiri utekelezaji wa miradi mbalimbali ya Sekta ya Uchukuzi.

2.4 Ukaguzi wa Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo

2.4.1 Maelezo ya Awali

Mheshimiwa Spika, ukaguzi wa miradi ya maendeleo iliyotengewa fedha katika Mwaka wa Fedha 2024/2025, ni sehemu ya usimamizi wa Bunge kwa Serikali kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (1) kwa lengo la kutathmini hali ya mapokezi ya fedha, hatua ya utekelezaji pamoja na

kubainisha changamoto za utekelezaji wa miradi hiyo. Kamati ilifanya ukaguzi wa miradi katika mikoa ya Morogoro, Tanga na Dar es Salaam kati ya tarehe 12 – 19 Machi, 2025.

2.4.2 Miradi Iliyokaguliwa

Mheshimiwa Spika, naomba nitoe ufafanuzi wa miradi hiyo kwa muhtasari kama ifuatavyo: -

(a) **Mradi Na. 4228 – Uboreshaji wa Miundombinu ya Bandari ya Tanga**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitaarifiwa kwamba Mradi wa Maboresho ya Bandari ya Tanga umetekelezwa kwa awamu mbili (2) ambapo Awamu ya Pili (*Phase II*) ilianza Disemba, 2020. Shughuli zilizotekelezwa ni pamoja na ujenzi wa gati (*berth*) kwa kuongeza mita 50 upande wa Mashariki kuelekea baharini na mita 92 upande wa Magharibi kuelekea baharini. Shughuli nyingine ni ujenzi na usimikaji wa miundombinu ya maji, umeme, mifumo ya TEHAMA na zimamoto.

Mheshimiwa Spika, hadi wakati inakagua mradi huu katika utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2024/2025, **Shilingi Bilioni 256.8** zilikuwa zimetumika ambapo mradi ulikuwa umekamilika kwa **asilimia 100**.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kukamilisha mradi huo ambao umechangia Bandari ya Tanga kuongeza uwezo wa kuhudumia shehena na kuongezeka kwa meli. Maboresho hayo yamechangia ufanisi na kuongezeka kwa mapato ambapo katika Mwaka wa Fedha 2024/2025 bandari hiyo ilikusanya **Shilingi Bilioni 45.69** sawa na **asilimia 200** ya lengo la kukusanya **Shilingi Bilioni 22.79**.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyoainishwa, Bandari ya Tanga inakabiliwa na changamoto mbalimbali zikiwemo zifuatazo: -

- i. Ufinyu wa eneo ambao kwa sasa bandari hiyo ina jumla ya hekta 17; na
- ii. Kutokuwa na kituo cha kuhudumia shehena ya mafuta.²

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia kuwa Bandari ya Tanga ni moja kati ya bandari za kimkakati nchini hususan katika kuchochea maendeleo na shughuli za kiuchumi katika Ushoroba wa Kaskazini (*Northern Corridor*), Kamati inaishauri Serikali kuchukua hatua za haraka kutatua changamoto zilizoaishwa hususan kuwa na mpango endelevu

² Taarifa ya Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Kuhusu Mradi wa Maboresho ya Bandari ya Tanga Kwa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tarehe 13 Machi, 2025 Uk. 11 - 12

wa kutumia kwa ufanisi eneo lililopo na maeneo mengine ambayo tayari yanamilikiwa na Bandari.

(b) **Mradi Na. 4227 - Uboreshaji wa Bandari ya Dar es Salaam**

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/2025, mradi huu ulitengewa jumla ya **Shilingi Bilioni 51.10**. Lengo la Mradi lilikuwa ni kuongeza uwezo wa Bandari ya Dar es Salaam (Lango Kuu la Biashara) kuhudumia mizigo kwa kuboresha miundombinu ambapo utakapokamilika ifikapo mwaka 2027 na kuwezesha bandari hiyo kuhudumia meli kubwa zaidi duniani (*post panamax ships*) na shehena itakayohudumiwa itaongezeka hadi kufikia tani milioni 30.³

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari 2025, jumla ya **Shilingi Bilioni 3.72** zimetolewa kwa ajili ya kutekeleza shughuli zifuatazo: -

- i. Kuboresha Gati Na. 8 – 11 na Ujenzi wa Gati Na. 12-15
- ii. Kujenga matanki 15 ya kupokelea mafuta pamoja na miundombinu yake (*Single Receiving Terminal - SRT*)
- iii. Kuendeleza Eneo la Kurasini (*EX - EPZA Logistic Centre*)

³ Randama ya Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fungu 62 – Wizara ya Uchukuzi kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 Uk. 27 - 28

- iv. Kujenga mtandao wa reli katika Bandari ya Dar es Salaam kwa kushirikiana na Shirika la Reli Tanzania (TRC)

Mheshimiwa Spika, pamoja na kwamba Kamati haikuridhishwa na hali ya mapokezi ya fedha kutekeleza mradi huo, Kamati inatambua kwamba maboresho ya Bandari ya Dar es Salaam ni mradi endelevu ambao umekuwa ukitekelezwa kwa awamu tofauti.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza juhudi ambazo Serikali inafanya katika kuboresha miundombinu ya Bandari ya Dar es Salaam na uwekezaji unaoendelea kufanyika. Ni dhahiri kwamba uwekezaji huo umeboresha huduma mbalimbali na kuongeza pato la Taifa, hasa kwa kuwa sasa Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) inakusanya fedha nyingi zaidi kupitia mapato yatokanayo na shughuli za Bandari ya Dar es Salaam.

(c) **Mradi Na. 4213 - Ukarabati wa Miundombinu na Njia ya Reli (MGR) Kipande cha Tanga – Arusha**

Mheshimiwa Spika, Reli ya Kaskazini (Tanga – Arusha) inayojulikana pia kama Reli ya Usambara, ni mojawapo ya njia kuu za reli nchini, na ina

umuhimu katika kuchochea ukuaji wa uchumi hasa kwa kuzingatia maboresho katika Bandari ya Tanga. Kwa kuzingatia umuhimu huo, Kamati ilitaarifiwa kwamba, mwaka 2018 Serikali ilianza jitihada za kufufua njia ya reli hii kwa sababu ya uchakavu wake baada ya kutofanya kazi kwa zaidi ya miaka 30.

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa jitihada hizo, Kamati ilitaarifiwa kwamba, ufufuaji wa awali ulianza kwa **Shilingi Bilioni 5.7** ambapo kufikia mwaka 2019, ukarabati huo ulikamilika na huduma kuanza. Hata hivyo, katika ziara ambayo Kamati ilifanya kukagua utekelezaji kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 Kamati ilibaini kuendelea kuwepo kwa changamoto zifuatazo: -

- i. Uchakavu wa miundombinu ya reli; na
- ii. Kukosekana kwa mifumo ya kisasa ya ishara na mawasiliano kwa ajili ya uendeshaaji wa reli

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia changamoto hizo, Kamati ilitaarifiwa na Serikali kwamba, Shirika la Reli Tanzania (TRC) limeandaa mipango ya muda wa kati na muda mrefu wa kukarabati reli hiyo ili kuhakikisha kwamba huduma za usafirishaji zinaboreshwa. Hatua zilizochukuliwa ni pamoja na kununua vifaa mbalimbali, na kuingia mkataba na

Kampuni ya *China Civil Engineering Construction Corporation* (CCECC) wenye thamani ya **Dola za Kimarekani Milioni 56.27** ambao ulisainiwa mwezi Aprili, 2023.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza hatua zilizochukuliwa na Serikali. Hata hivyo, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha kwamba, inaongeza kasi ya kutekeleza mradi huu na kuboresha masharti yake ili huduma katika reli hiyo zianze mapema hususan katika mpango wa muda wa kati. Kwa upande wa mpango wa muda mrefu, kama ambavyo Serikali inakusudia kujenga reli ya kisasa ya SGR, Kamati inashauri kwamba, mpango huo uharakishwe kwa kuzingatia kwamba, tayari maboresho ya bandari yameanza kufanyika. Miradi hii ikifanya kazi kwa pamoja, kutapunguza msongamano wa shughuli za kibandari katika Bandari ya Dar es Salaam.

(d) **Mradi Na. 4202 – Ujenzi wa Miundombinu ya Chuo cha Usafiri wa Anga (CATC)**

Mheshimiwa Spika, Mradi huu unatekelezwa na Mamlaka ya Anga Tanzania (TCAA) kwa lengo la kujenga chuo cha kisasa cha usafiri wa anga kwa gharama ya **Shilingi Bilioni 78.066** kwa kipindi cha miaka mitatu. Katika Mwaka wa Fedha wa 2024/2025 Serikali pia imetenga **Shilingi Bilioni 23.2**.

Mheshimiwa Spika, katika ziara iliyofanywa, Kamati iliridhishwa na maandalizi ya utekelezaji wa mradi ikiwemo hatua ya Serikali kusaini Mkataba na Mshauri Elekezi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuongeza jitihada za kuboresha chuo hicho ambacho kinatarajiwa kuongeza udahili wa wanafunzi wa ndani na nje ya nchi, na vilevile kuongeza ufanisi wa utoaji wa mafunzo ili kuongeza wataalam wa sekta ya usafiri wa anga nchini.

2.5 Masuala Mahsusi Yaliyobainika Katika Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2024/2025

2.5.1 **Mendeleo ya Mradi wa Reli ya Kisasa (*Standard Gauge Railway*)**

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2024/2025 Serikali ilitenga **Sh. Trilioni 1.51** kwa ajili ya ujenzi wa Reli ya Kisasa ya SGR pamoja na ununuzi wa vitendea kazi. Hadi kufikia Februari, 2025, jumla ya **Shilingi Bilioni 250.66** sawa na **asilimia 16.59** zilikuwa zimetolewa kutekeleza mradi huo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza hatua mbalimbali ambazo zimefikiwa na Serikali katika kutekeleza mradi huu ikiwemo **Kipande cha Kwanza** (Dar es Salaam - Morogoro) kufikia **asilimia 99.68**,

Kipande cha Pili (Morogoro – Makutupora) kufikia **asilimia 97.85** na kwa huduma za treni kuanza kati ya Dar es Salaam na Morogoro. Vilevile, Kamati inaipongeza Serikali kwa kufikisha **asilimia 63.10** za ujenzi wa **Kipande cha Tano** (Mwanza – Isaka).

Mheshimiwa Spika, pamoja na pongezi hizo, Kamati haikuridhishwa na kiwango cha fedha kilichopokelewa na bado hairidhishwi na maendeleo ya mradi huu hususan katika **Kipande cha Tatu** (Makutupora – Tabora) pamoja na **Kipande cha Nne** (Tabora – Isaka) ambavyo maendeleo yake ni **asilimia 14.53** na **asilimia 6.61** mtawalia. Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuja na mpango ambao utawezesha vipande hivyo vya reli ya SGR vinakamilika kwa wakati ili njia ya reli ya kati ianze kufanya kazi kwa ukamilifu wake.

2.5.2 **Maboresho ya Reli ya TAZARA**

Mheshimiwa Spika, reli ya TAZARA yenye mtandao wa kilomita 1,860 unaoanzia Dar es Salaam (Tanzania) hadi New Kapiri Mposhi (Zambia) ni moja kati ya njia kuu za uchumi wa nchi yetu. Kamati imebaini kwamba, Reli hiyo kwa sasa haifanyi kwa ufanisi kutokana na uchakavu wa miundombinu yake.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua jitihada zinazofanywa na Serikali ya Tanzania na Serikali ya Zambia ambapo mnamo Septemba, 2024 ziliingia Mkataba wa Makubaliano na Serikali ya Jamhuri ya Watu wa China ya kufufua reli hiyo.⁴ Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha kwamba utekelezaji wa Makubaliano hayo unafanyika haraka ili reli hiyo, ambayo ni muhimu kwa uchumi wa nchi zetu Jirani, ijiendeshe kwa ufanisi zaidi.

2.5.3 **Miundombinu na Huduma katika Viwanja vya Ndege Nchini**

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2024/2025 Serikali ilitenga fedha kwa ajili ya utekelezaji wa miradi mbalimbali katika viwanja vya ndege nchini.⁵ Mathalani, katika Mradi wa Miundombinu na Uendeshaji wa Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere (JNIA), kamati ilitaarifiwa kwamba, Serikali ilitenga **Sh. Bilioni 30.3** ambapo sehemu ya fedha hiyo ilikusudiwa kulipa fidia.

Mheshimiwa Spika, kutokana na umuhimu wa kulipa fidia uliojitokeza, Kamati ilitaarifiwa kwamba, Serikali imefanya uhamisho wa **Sh. Bilioni 114** ili kulipa fidia

⁴ <https://www.tazarasite.com/successful-signing-mou-concession-tazara>

⁵ Randama ya Mpango wa Bajeti ya Fungu 62 – Wizara ya Uchukuzi kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 Uk. 22 - 24

ya Eneo la Kipunguni ya **Sh. Bilioni 129.03**. Fedha hizo zitalipwa kwa awamu na wa kulipa fidia hiyo ulikuwa unaendelea. Hadi kufikia Februari, 2025 jumla ya **Shilingi Bilioni 9.6** zimetolewa kwa ajili ya uendeshaji wa Jengo la Tatu la Abiria (TB III) na **Shilingi Bilioni 20** kwa ajili ya ulipaji fidia awamu ya kwanza.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza Serikali kwa kuanza kulipa fidia ya wakazi wa Kipunguni. Pamoja na pongezi hizo, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha kwamba, fidia kwa wakazi ambao wamepisha miradi yote ya viwanja vya ndege nchini inalipwa kwa wakati.

2.5.4 **Maboresho ya Utendaji wa Shirika la Ndege la Tanzania (ATCL)**

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza Serikali kwa kuendelea kufanya maboresho ya utendaji wa Shirika la Ndege Tanzania. Maboresho hayo yanalenga kuhakikisha kwamba Shirika linawezeshwa kutoa huduma za kusafirisha mizigo na abiria ili kuhimili ushindani katika soko la kikanda na kimataifa na kuchagiza shughuli za utalii, kilimo na biashara ndani ya nchi.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kwamba, katika Mwaka wa Fedha 2024/2025, mradi huu ulitengewa bajeti ya **Shilingi Bilioni 324.5** kwa ajili ya ununuzi wa

ndege; na kuboresha miundombinu wezeshi ya kutolea huduma ikiwa ni pamoja na majengo, karakana na ukarabati wa nyumba zilizopo katika Kiwanja cha KIA. Hadi kufikia Februari 2025, jumla ya **Shilingi Bilioni 355.04** ikiwa ni sawa na **asilimia 109.41** zimetolewa baada ya kufanyika kwa uhamisho wa ndani kwa kuzingatia taratibu zilizopo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kutoa fedha kwa wakati. Hata hivyo, Kamati inaendelea kuisisitiza Serikali kuhakikisha kwamba inaboresha utoaji wa huduma za usafiri wa ndege za Shirika, na kuhakikisha kwamba uwekezaji unaofanyika unaleta tija.

2.5.5 Udhibiti wa Usafiri Ardhini

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuendelea kusimamia utekelezaji wa ratiba za safari za usiku, kupitia LATRA, kwa mabasi ya abiria yaendayo mikoani na nchi jirani kwa kushirikiana na Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi. Hatua hii imerahisisha upatikanaji wa usafiri huo wakati wote (24/7) na kuwezesha abiria kujipangia muda anaopenda kusafiri. Aidha, hatua hii, pamoja na kuondoa mabasi kukimbizana barabarani na misongamano ya abiria kwenye stendi kuu,

imesaidia kukuza shughuli za kiuchumi na kijamii nchini.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha kwamba udhibiti wa mwendokasi unasimamiwa kwa ufanisi zaidi hasa kwa kuzingatia kwamba, kumekuwepo na matukio ya ajali ambazo zimesababisha vifo na majeruhi katika siku za hivi karibuni.

2.5.6 **Mafunzo ya Kimkakati Katika Sekta ya Uchukuzi**

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza Serikali kwa Kuanzishwa kwa kozi za mafunzo za kimkakati katika Chuo cha Taifa cha Usafirishaji (NIT) zinazoendana na uwekezaji mkubwa wa Serikali katika miundombinu ya usafiri na usafirishaji ikiwemo Ujenzi wa Reli ya Kisasa (SGR) na ujenzi na ukarabati wa meli katika Maziwa Makuu.

Mheshimiwa Spika, inaishauri Serikali kuhakikisha kwamba, mafunzo yanayotolewa katika chuo hiki na vyo vingine vya sekta ya uchukuzi, yaboreshwe kwa namna ambayo itachochea matumizi ya vifaa na teknolojia ya kisasa.

2.5.7 Udhibiti wa Huduma za Usafiri na Usafirishaji Majini

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuendelea kuimarisha udhibiti wa huduma za usafiri na usafirishaji majini. Kwa mfano, katika **Sh. Bilioni 1.78** zilizotengwa katika Mradi wa Kimataifa wa Mawasiliano na Uchukuzi katika Ziwa Victoria, ambapo hadi kufikia Februari, 2025 ulitumia jumla ya **Shilingi Milioni 711.98** kutekeleza shughuli mbalimbali zikiwemo zifuatazo: -

- i. Ujenzi wa Kituo Kikuu cha Uratibu na Masuala ya Utafutaji na Uokoaji katika Ziwa Victoria ambapo utekelezaji wake umefikia asilimia 71
- ii. Ujenzi wa vituo vidogo vitatu (3) vya utafutaji na uokozi (*Search and Rescue - SARs*)
- iii. Ununuzi wa boti za huduma za kitabibu (*Ambulance Boat*)
- iv. Ununuzi wa boti za utafutaji na uokozi

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa hatua mbalimbali za kuimarisha udhibiti wa huduma za usafiri na usafirishaji majini kupitia TASAC. Kamati inaendelea kushauri kwamba, Serikali ihakikishe kwanza inawekeza zaidi ili jitihada za udhibiti wa huduma hizo, zifanyike katika maziwa yote nchini, mito na eneo lote la bahari. Jitihada hizi zitaimarisha usalama wa vyombo vya majini na watumiaji wa usafiri wa maji nchini.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026

3.1 Umbile la Bajeti na Vipaumbele vya Wizara

Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, **Wizara ya Uchukuzi** inaomba **kuidhinishiwa Sh. 2,746,485,018,000** ikiwa ni ongezeko la **asilimia 0.61** ukilinganisha na Bajeti ya **Sh. 2,729,676,417,000** iliyotengwa katika Mwaka wa Fedha unaoisha.

Mheshimiwa Spika, Kielelezo Na. 3 kinaonesha Ulinganisho wa Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2024/2025 na Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2025/2026.

KIELELEZO NA. 3 – ULINGANISHO WA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025 NA MWAKA WA FEDHA 2025/2026

BAJETI	MWAKA WA FEDHA 2024/2025	MWAKA WA FEDHA 2025/2026	TOFAUTI (%)
MATUMIZI YA KAWAIDA	114,744,476,000	125,438,950,000	+9.32
BAJETI YA MAENDELEO	2,614,931,941,000	2,621,046,068,000	+0.23%
JUMLA KUU	2,729,676,417,000	2,746,485,018,000	+0.61%

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuongeza Bajeti ya Wizara ya Uchukuzi hususan katika Matumizi ya Kawaida, ambapo kuna ongezeko la wastani wa **asilimia 9.32**.

Mheshimiwa Spika, Bajeti inayoombwa ina lengo la kutekeleza vipaumbele mbalimbali vya Wizara ya Uchukuzi ikiwemo vifuatavyo: -

- a) Kuboresha miundombinu na huduma katika Bandari za Bahari na Maziwa Makuu na kuendelea na ujenzi wa bandari kavu nchini, ikiwemo Bandari ya Kwala ambayo lengo ni kuifanya bandari kavu ya kimkakati;
- b) Kuimarisha usafiri, usalama na mawasiliano katika Maziwa Makuu nchini;
- c) Kujenga uwezo wa Taasisi za usafiri wa anga, majini na ardhini;
- d) Kuhamasisha Sekta Binafsi kushiriki katika uendelezaji na uendeshaji wa Bandari, reli na viwanja vya ndege nchini; na
- e) Kuendelea na ujenzi wa Reli ya Kisasa (*Standard Gauge Railway*) katika Ushoroba wa Kati (*Central Corridor*).

3.2 Makusanyo ya Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara ya Uchukuzi imepanga kukusanya jumla ya **Shilingi 3,399,148,152,880** ikiwa ni sawa na ongezeko la asilimia **2.69** ukilinganisha na malengo ya kukusanya **Sh. 3,310,021,435,500** waliyojiwekea katika Mwaka wa Fedha unaoisha kama ambavyo **Kielelezo Na. 4** kinaainisha.

**KIELELEZO NA. 4 - ULINGANISHO WA MAKADIRIO YA MAKUSANYO KWA
MWAKA WA FEDHA 2024/2025 NA MWAKA WA FEDHA 2025/2026**

CHANZO CHA MAKUSANYO	MAKADIRIO YA MWAKA 2024/20245	MAKADIRIO YA MWAKA 2025/2026	TOFAUTI (%)
ATCL	717,967,025,000	1,079,765,510,000	+50.39%
TAA	161,180,246,500	220,444,636,200	+36.77%
DMI	16,353,876,000	18,462,234,000	+12.89%
LATRA	43,890,000,000	43,531,147,000	-0.82%
TASAC	82,849,799,000	99,730,879,000	+20.37%
NIT	27,500,000,000	33,961,790,000	+23.49%
TCAA	98,701,888,000	110,764,490,000	+12.22%
SINOTASHIP	19,700,170,000	20,600,000,000	+4.57%
TASHICO	17,646,048,000	17,646,048,000	0%
TPA	1,837,781,845,000	1,380,530,561,000	-24.88%
TRC	118,894,300,000	243,281,140,680	+104.62%
TAZARA	111,113,717,000	111,113,717,000	0%
TMA	15,980,000,000	19,316,000,000	+20.87%
JUMLA	3,310,021,435,500	3,399,148,152,880	+2.69%

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuongeza kiwango cha makadirio ya makusanyo ya maduhuli. Sambamba na hilo, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha kwamba, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 taasisi zote ambazo ziko chini ya **Fungu 62 – Wizara ya Uchukuzi** zinakuwa na mkakati Madhubuti wa ukusanyaji wa maduhuli na kuwasilisha taarifa Bungeni mara kwa mara kuhusu mwenendo wa makusanyo hayo.

3.3 Matumizi ya Kawaida

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara ya Uchukuzi inaomba kuidhinishwa **Sh. 125,438,950,000** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya

fedha hizo, **Sh. 96,654,340,000** ni Mishahara (P.E.), na **Sh. 28,784,610,00** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (O.C.).

Mheshimiwa Spika, Bajeti ya Matumizi ya Kawaida inayoombwa ni sawa na ongezeko la **asilimia 9.32** ukilinganisha na Bajeti kama hiyo kwa Mwaka unaoisha kama ambavyo **Kielelezo Na. 5** kinaonesha.

KIELELEZO NA. 5 – ULINGANISHO WA FEDHA ZA MATUMIZI YA KAWAIDA KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025 NA MWAKA WA FEDHA 2025/2026

MATUMIZI YA KAWAIDA	BAJETI YA 2024/2025	BAJETI YA 2025/2026	TOFAUTI (TZS)	TOFAUTI (%)
MISHAHARA (P.E.)	86,661,930,000	96,654,340,000	9,992,410,000	+11.53%
MATUMIZI MENGINEYO	28,082,546,000	28,784,610,000	702,064,000	+2.5%
JUMLA KUU	114,744,476,000	125,438,950,000	10,694,474,000	+9.32%

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuendelea kuongeza fedha za utekelezaji wa Bajeti ya Matumizi ya Kawaida ambayo inaongeza motisha kwa Watumishi wa Umma kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi zaidi na kwa weledi.

3.4 Bajeti ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara inaomba kuidhinishiwa **Sh. 2,621,046,068,000** kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Fedha inayoombwa ni sawa na ongezeko la **asilimia 0.23** ukilinganisha na Bajeti ya Maendeleo kwa Mwaka wa

Fedha unaoisha kama ambavyo **Kielelezo Na. 6** kinaonesha.

KIELELEZO NA. 6 – ULINGANISHO WA BAJETI YA MAENDELEO KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025 NA MWAKA WA FEDHA 2025/2026

BAJETI YA MAENDELEO	MWAKA WA FEDHA 2024/2025	MWAKA WA FEDHA 2025/2026	TOFAUTI (%)
FEDHA ZA NDANI	2,524,369,202,000	2,452,512,444,000	-2.84%
FEDHA ZA NJE	90,562,739,000	168,533,624,000	+86.09%
JUMLA KUU	2,614,931,941,000	2,621,046,068,000	+0.23%

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuongeza fedha za kutekeleza miradi ya maendeleo ambayo inagusa moja kwa moja vipaumbele vya Wizara ambavyo vimeainishwa hapo juu. Hata hivyo, Kamati imebaini kwamba, ongezeko la Bajeti ya Maendeleo kwa kiasi kikubwa limetokana na kuongezeka kwa Fedha za Nje ambayo imeongezeka kwa **asilimia 86.09** ukilinganisha na kupungua kwa **asilimia 2.84** kwa Fedha za Ndani.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wake, Kamati ilitathmini juu ya uwezo wa Serikali kutenga fedha za ndani katika kugharamia miradi ya maendeleo bila kuendelea kutegemea fedha za nje. Tathmini hii ina lengo la kuishauri Serikali kuweka mkakati Madhubuti wa kuongeza fedha za ndani ili kuwa na uhakika wa kukamilisha miradi kwa wakati kwa sababu fedha za nje zina masharti yenye mchakato mrefu wa upatikanaji wake.

SEHEMU YA NNE

4.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI

4.1 Maoni ya Jumla

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali ambayo kwa ufanisi mkubwa imeendelea kutoa fedha za kutekeleza majukumu mbalimbali ya **Fungu 62 – Wizara ya Uchukuzi**, hususan katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo. kwa muktadha huo, na kwa kuthamini mtaji wa fedha za maendeleo unaotokana na kodi za wananchi, Kamati inaishauri Serikali ifanye yafuatayo: -

- a) Kuongeza ufanisi na ubunifu katika utendaji kazi utakaochochea kuboresha huduma za Sekta ya Uchukuzi nchini, kwa kuwa sekta hiyo ni muhimu kwa maendeleo ya uchumi;
- b) Kusimamia kikamilifu utekelezaji wa miradi yake yote ili iweze kuakisi viwango bora, uendelevu na kuwepo kwa thamani ya fedha; na
- c) Kuongeza ufanisi na ubunifu katika kukusanya maduhuli kutokana na vyanzo vilivyopo, na kubaini vyanzo vipya ambavyo vitaongeza wigo wa makusanyo hayo. Sambamba na hilo, Serikali ihakikishe kwamba, huduma zitolewazo na taasisi zake, zinakuwa bora ili kukidhi matarajio ya wadau muhimu wa Sekta ya Uchukuzi.

Mheshimiwa Spika, aidha, Kamati inaishauri Wizara kuzisimamia taasisi zake kwa ukaribu zaidi ili kuhakikisha kwamba zinatekeleza majukumu yake yote kwa ufanisi. Kamati inaamini kwamba, iwapo kutakuwepo na usimamizi madhubuti, taasisi hizo zitaweza kujiendesha bila kutegemea ruzuku kutoka Serikalini na wakati huo huo zitaongeza tija na hatimaye kuboresha huduma za na kuongeza mapato ya Serikali.

4.2 Maoni Mahsusi

4.2.1 Umuhimu wa Kujenga Reli ya Kisasa ya SGR Katika Ushoroba wa Kusini

Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine tena, Kamati inaishauri Serikali kujenga reli ya kisasa (*Standard Gauge Railway*) kutoka Mtwara hadi Mbamba Bay inayokadiriwa kuwa na urefu wa kilometa 1,000. Aidha, Serikali ihakikishe kwamba, reli hiyo inaunganishwa pamoja na matawi ya reli itakayofika Liganga na Mchuchuma ili kuchechemua shughuli za kiuchumi katika Ushoroba wa Kusini (*Southern Corridor*) hususan uzalishaji wa makaa ya mawe na chuma. Hatua hii pia itasaidia Serikali kupunguza gharama za uagizaji wa chuma nje ya nchi kwa ajili ya ujenzi wa miundombinu mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaamini kwamba, iwapo Serikali itafanikisha kujengwa kwa reli hiyo,

kutaongeza utendaji wa Bandari ya Mtwara na Bandari ya Mbaba Bay, na hatimaye kupunguza shughuli katika Bandari ya Dar es Salaam, kuongeza biashara na nchi za Jirani, na pia kupunguza uharibifu wa barabara zetu unaosababishwa na malori yanayobeba mizigo mizito.

4.2.2 **Maboresho ya Reli ya MGR na CGR**

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kuongeza fedha za Mfuko wa Reli, ili kuongeza kasi ya ukarabati na kuboresha miundombinu ya reli ya TRC (*Metre Gauge Railway - MGR*) na reli ya TAZARA – (*Cape Gauge Railway - CGR*) ikiwemo kipande cha kutoka Kilosa – Kidatu (Km 108) kwa ajili ya kuunganishwa na reli ya TAZARA.

Mheshimiwa Spika, maboresho hayo yataongeza tija katika uendeshaji na kuongeza ufanisi wa usafirishaji wa abiria na mizigo. Aidha, Serikali iweke mkakati madhubuti wa kukarabati na kununua vichwa vya treni, mabehewa pamoja na kuboresha miundombinu ya mifumo ya kiufundi ya reli hizo.

4.2.3 **Maboresho ya Huduma na Miundombinu ya Viwanja vya Ndege Nchini**

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua na kupongeza Serikali kwa kuweka mipango mbalimbali

ya kuboresha huduma na miundombinu ya viwanja vya ndege nchini. Pamoja na jitihada hizo, Kamati inashauri Serikali kufanya yafuatayo: -

- a) Kukamilisha zoezi la upatikanaji wa hati za maeneo yote yanayomilikiwa na Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (TAA) na kuhakikisha kwamba inamaliza migogoro yote inayohusu mipaka au fidia;
- b) Kuboresha miundominu ya Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Kilimanjaro, ili iendane na ubora wa kimataifa kwa kuzingatia mahitaji ya watumiaji wa kiwanja hicho;
- c) Kujenga haraka Kiwanja cha Ndege cha Bukoba, na viwanja vingine vya mikoa;
- d) Kufanya tathimini ya kina kuhusu uwezekano wa TAA kuanza kukusanya *Passenger Service Charge* kwa mujibu wa sheria, bila kuathiri mtiririko na utaratibu wa makusanyo ya Serikali; na
- e) Serikali kuweka vipaumbele vya kuendeleza viwanja vichache vya kimkakati, badala ya kuingia mikataba na wakandarasi katika viwanja vingi bila kuwa na uhakika wa fedha za utekelezaji wa miradi hiyo.

4.2.4 Umuhimu wa Kuendeleza Bandari Kavu

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia maboresho ya huduma na miundombinu ya bandari yanayoendelea kufanyika, Kamati inaendelea kuishauri Serikali kutafuta fedha za kuendeleza bandari kavu katika maeneo mbalimbali ya kimkakati nchini. Ujenzi wa bandari kavu, utasaidia katika kuongeza ufanisi wa bandari zilizopo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua mipango ya Serikali ya kuendeleza bandari kavu za Kwala (Pwani), Ihumwa (Dodoma), Fela (Mwanza), Katosho (Kigoma), Kurasini (Dar Es Salaam) na Isaka (Shinyanga). Pamoja na jitihada hizo, Kamati inashauri Serikali kubainisha maeneo mengine ya kimkakati kama vile Tunduma (Mbeya), na kuanza kuweka mipango ya muda mrefu kwa kuziunganisha bandari kavu hizo na miundombinu ya sasa na ijayo ya njia kuu za reli nchini.

4.2.5 Uendeshaji wa Shughuli za Reli kwa Kushirikisha Sekta Binafsi

Mheshimiwa Spika, Kamati inaendelea kupongeza Serikali kwa hatua za kuendeleza miundombinu ya reli hususan SGR nchini. Kwa kuzingatia marekebisho yaliyofanyika katika Sheria ya Reli Na. 10 ya Mwaka

2017, Kamati inaishauri Serikali kuandaa mpango kazi ambao utaliwezesha Shirika la Reli Tanzania (TRC) kuendesha shughuli zake kwa kushirikiana na sekta binafsi. Mpango kazi huo uainishe manufaa yatakayopatikana kulingana na uwekezaji uliofanywa na Serikali.

4.2.6 **Uwekezaji Katika Elimu**

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia uwekezaji unaofanywa na Serikali katika miundombinu ya uchukuzi nchini, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha kwamba, inawekeza zaidi katika taasisi zake zote zinazotoa elimu kuhusu masuala ya uchukuzi, anga na hali ya hewa. Uwekezaji huo ufanyike kwa namna ambayo, vyuo vyote vya Serikali vipatiwe vifaa vya kisasa vya kufundishia, kuwasomesha waalimu katika vyuo mbalimbali duniani ili kupata maarifa bora, na kuboresha maslahi ya waalimu, wakufunzi na watumishi wa taasisi hizo.

4.2.7 **Ujenzi na Ukarabati wa Meli Nchini**

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kwamba, huduma za usafiri wa abiria na mizigo zinazotolewa katika Maziwa makuu ya Victoria, Tanganyika na Nyasa zitawezesha muingiliano wa shughuli za kijamii na kiuchumi kati ya Tanzania na nchi jirani za

Uganda, Kenya, Sudan Kusini, Rwanda, Burundi, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (DRC), Zambia na Malawi.

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kwamba huduma za usafirishaji wa abiria na mizigo katika maziwa makuu nchini unaimarika, Kamati inaishauri Serikali kukamilisha ujenzi na ukarabati wa meli zote nchini. Ili ushauri uweze kutekelezeka kwa ufanisi zaidi, ni vyema Serikali kupitia TASHICO ikabajeti kwa namna ambayo shughuli za ujenzi na ukarabati wa meli hizo utakamilika kwa haraka zaidi.

4.2.8 **Mkakati wa Kuimarisha Usalama wa Usafiri na Usafirishaji Majini**

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kwamba Serikali inaimarisha usalama wa usafiri na usafirishaji majini, hususani katika Ziwa Nyasa na Ziwa Tanganyika, Kamati inaishauri Serikali kufanya yafuatayo: -

- a) Kushirikiana na nchi jirani zinazotumia maziwa hayo kuona iwapo utaratibu uliotumika katika Mradi wa Ziwa Victoria, unaweza kutumika katika maziwa hayo hasa ujenzi wa vituo vya uokozi;
- b) Kuimarisha ukaguzi wa mara kwa mara wa vyombo vya usafiri majini ili kuhakikisha viwango vya ubora vinazingatiwa; na

c) Kunderlea kutoa elimu kwa watumiaji wa huduma za usafiri na usafirishaji majini ili kuwapatia ufahamu kuhusu tahadhari za kiusalama.

4.2.9 **Kuboresha Huduma za Hali ya Hewa**

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha kwamba, inaongeza uthabiti wa upatikanaji wa taarifa za uhakika za hali ya hewa katika maeneo mbalimbali nchini. Ili kufanikisha hili, Kamati inaendelea kuishauri Serikali kusimika vituo vipya na vya kisasa vya kufuatilia taarifa ya hali ya hewa ikiwa ni pamoja na vituo vya kupima uwingi wa maji kwenye mabonde ya mito. Kamati inaamini kwamba, kwa Serikali kuwa na uhakika wa upatikanaji wa taarifa zote muhimu za hali ya hewa, itasaidia vyombo vyake kuwa tayari kukabiliana na maafa pindi dalili zinapojitokeza.

4.2.10 **Udhibiti wa Huduma za Usafiri wa Anga Nchini**

Mheshimiwa Spika, kwa lengo la kuboresha usalama wa usafiri wa anga nchini, Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuhakikisha kwamba inakamilisha majaribio ya mitambo (*Site Acceptance Test*) kwenye viwanja vyote nchini, ikiwemo vituo vipya ambavyo vilihitaji kujengwa kwanza kabla ya kusimika mitambo husika.

SEHEMU YA TANO

5.0 HITIMISHO

5.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee naendelea kukushukuru wewe binafsi kwa kuendelea kuliongoza vyema Bunge letu na kwa maelekezo yako ambayo yamekuwa msaada mkubwa katika uendeshaji bora wa shughuli za kila siku za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu. Aidha, namshukuru Naibu Spika, kwa namna anavyokusaidia kutekeleza majukumu yako, pamoja na Wenyeviti wa Bunge kwa kukusaidia kuendesha kwa ufanisi Vikao vya Bunge.

Mheshimiwa Spika, kwa moyo wa dhati kabisa, niwashukuru sana Wajumbe wote wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu ambao wamekuwa mstari wa mbele katika kuendelea kuisimamia Wizara ya Uchukuzi pamoja na taasisi zilizo chini yake kwa niaba ya Bunge lako tukufu. Kwa hakika, maoni, ushauri na mapendekezo yao vina mchango mkubwa katika kuboresha utendaji wa Serikali. Naomba niwatambue Wajumbe hao ili majina yao yaingie katika Kumbukumbu za Taarifa Rasmi za Bunge (*Hansard*) kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Moshi Selemani Kakoso, Mb.	Mwenyekiti
2. Mhe. Anne Kilango Malecela, Mb.	Makamu
3. Mhe. Kapt. Abbas Ali Hassan Mwinyi, Mb.	Mjumbe

4.	Mhe. Abdallah Jafari Chaurembo, Mb.	Mjumbe
5.	Mhe. Abubakar Damian Asenga, Mb.	Mjumbe
6.	Mhe. Ahmed Mabkhut Shabiby, Mb.	Mjumbe
7.	Mhe. Ally Anyigulile Mlaghila Jumbe, Mb.	Mjumbe
8.	Mhe. Amina Ali Mzee, Mb.	Mjumbe
9.	Mhe. Angelina Adam Malembeka, Mb.	Mjumbe
10.	Mhe. Fredrick Edward Lowassa, Mb.	Mjumbe
11.	Mhe. Geoffrey Idelphonse Mwambe, Mb.	Mjumbe
12.	Mhe. Ghati Zephania Chomete, Mb.	Mjumbe
13.	Mhe. Innocent Edward Kalogeris, Mb.	Mjumbe
14.	Mhe. Prof. Joyce Lazaro Ndalichako Mb.	Mjumbe
15.	Mhe. Livingstone Joseph Lusinde, Mb.	Mjumbe
16.	Mhe. Mbarouk Juma Khatib, Mb.	Mjumbe
17.	Mhe. Miraji Jumanne Mtaturu, Mb.	Mjumbe
18.	Mhe. Mohamed Maulid Ali, Mb.	Mjumbe
19.	Mhe. Eng. Mwanaisha Ng'anzi Ulenge, Mb.	Mjumbe
20.	Mhe. Mwatumu Dau Haji, Mb.	Mjumbe
21.	Mhe. Stella Simon Fiyao, Mb.	Mjumbe
22.	Mhe. Sylvia Francis Sigula, Mb.	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, naomba nitumie fursa hii kumshukuru sana Waziri wa Uchukuzi, Mhe. Prof. Makame Mnyaa Mbarawa (Mb) kwa ushirikiano ambao ameipatia Kamati katika kipindi chote cha Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati akisaidiwa na Naibu Waziri wa Uchukuzi, Mhe. David Mwakiposa Kihenzile (Mb).

Aidha, niwashukuru watendaji wote wa Wizara ya Uchukuzi pamoja na taasisi zake chini ya uongozi wa Katibu Mkuu wa Wizara hiyo, Prof. Godius Walter Kahyarara. Kamati inatambua mchango wa watendaji hao katika maendeleo ya Sekta ya Uchukuzi na inaendelea kuwatia moyo kwamba wafanye kazi kwa bidii.

Mheshimiwa Spika, mwisho lakini sio kwa umuhimu, nawashukuru sana watendaji wote wa Ofisi ya Bunge chini ya uongozi wa Katibu wa Bunge, Bw. Baraka I. Leonard kwa kuisaidia Kamati kutekeleza majukumu yake hadi kukamilika kwa Taarifa hii.

5.2 Msimamo wa Kamati Kuhusu Hoja

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, naomba Bunge lako likubali kupokea na kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya **Fungu 62 – Wizara ya Uchukuzi** kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 kama yalivyowasilishwa na Mtoa Hoja.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na ninaunga mkono hoja.

Moshi Selemani Kakoso, Mb.

MWENYEKITI

Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu

15 Mei, 2025